Müəssisədə əmək mühafizəsi sahəsində sosial partnyorluq

İşçilər tərəfindən seçilmiş əmək mühafizəsinə dair məsul şəxs və əmək mühafizəsi mütəxəssisi işəgötürənlərin təmsilçisi daimi olaraq birgə işləyir və müəssisədə əmək mühafizəsinə dair tədbirlər planını həyata keçirirlər.

Əmək mühafizəsi kommitəsi daimi iclaslarında əmək mühafizəsi sahəsində siyasəti və tədbirlər planını müəyyən edir, əmək mühafizəsi ilə bağlı ən vacib məsələləri həll edir.
Kommitənin tərkibinə işçilər tərəfindən seçilmiş nümayəndələr, işəgötürən tərəfindən təyin edilmiş təmsilçilər (məsələn icraçı direktor, istehsal üzrə mütəxəssis, həkim).

Beynəlxalq Əmək Təşkilatının
Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya ölkələri
üçün subregional bürosu

SOSİAL PARTNYORLUQ VASİTƏSİ İLƏ

TƏHLÜKƏSİZ ƏMƏYƏ DOĞRU

Müəssisələrdə əmək mühafizəsinin idarə edilməsində rollar necə bölüşdürülür?

İşverənin müəssisənin əmək mühafizəsi sistemində iştirakı ilk öncə əmək mühafizəsi xidməti (və ya əmək mühafizəsi mütəxəssisi) deməkdir.
İşçilərin müəssisənin əmək mühafizəsi sistemində iştirakı işəgötürənlərlə birgə komissiyaların (kommitələrin) yaradılması, əmək mühafizəsi sahəsində məsul şəxsin seçilməsi.
Hökumətin müəssisənin əmək mühafizəsi sistemində iştirakı - əmək mühafizəsi sahəsində qanunvericiliyin qəbul edilməsi və həmin qanunvericiliyinin bütün subyektlər tərəfindən bütün səviyyələrdə icra edilməsinin təmin edilməsi.

İstehsal sahəsində əməli işdə əmək mühafizəsi sistemi əmək mühafizəsi xidmətinin yaradılması və ya mütəxəssisin təyin edilməsi ilə başlanır. Ixtisaslaşmış təşkilatla müqavilənin bağlanılması da mümkündür. İşçilər işəgötürən ilə birgə müvafiq kommissiyanın yaradılmasına dair təşəbbüs irəli sürmək və öz namizədlərini seçmək və əmək kollektivi adından əmək mühafizəsinə dair müvəkkil şəxsləri seçmək ixtiyarındadırlar. Həmin şəxslərin vəzifələri əmək mühafizəsi sahəsində işçilərin mənafelərinin qorunmasından və həm işəgötürənlər, həm də işçilərə münasib olan çıxış yollarının müəyyən edilməsindən ibarətdir. Əmək kollektivinin nümayəndəsinin vəzifəsi nəzarət deyil, müəssisədə əmək mühafizəsi işlərinin vəziyyətinin, əmək mühafizəsi işlərinin işəgötürən ilə birgə həll edilməsinin müşahidə edilməsindən ibarətdir.

Hökumətin müəssisə səviyyəsindəki müdaxiləsi müvafiq normativ sənədlərin (qanunlar, qaydalar, təlimatlar və s.) təmin edilməsindən və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq bütün müəssisələrdə əmək və əmək mühafizəsi qaninvericiliyinə riayət olunmasına nəzarət edilməsi məqsədi ilə dövlət əmək müfətrişinin fəaliyyətindən ibarətdir.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, vahid əmək mühafizəsi sisteminə müxtəlif maraqları olan bir neçə subyekt daxil olduğuna görə, onun qanunvericilik tərkib hissəsinin nə dərəcədə güclü olmasından asılı olmayaraq, həmin sistemin ən əməli hissəsini danışıqlar, əmək mühafizəsi problemlərinin birgə çıxış yollarının axtarılması, yəni "sosial partnyorluq" anlayışına daxil etdiyimiz hər bir şey təşkil edir. Əmək mühafizəsi sahəsində partnyorluq hər iki tərəfmüqabilə əlverişlidir: əmək şəratinin təkmilləşdirilməsi üzərində birgə fəaliyyət məhsuldarlığın və məhsulun keyfiyyətinin artmasına gətirir və eləcə də, işəgötürənlər üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən məsələ - işçilərin sağlamlığının qorunmasında kömək edir. Əksinə, qeyri-münasib əmək şəraitində "pulsuz südün" verilməsi və əmək haqqına kiçik əlavənin müəyyən edilməsi işçilərin sağlamlığına xələl gətirir və uzun müddət baxımından işəgötürən üçün əlverişsiz yanaşmadır.

Əlavə məlumat üçün işəgötürənlər birliklərinə və ya həmkarlar ittifaqına müraciət edin:

Materiallar BƏT-in "Təhlükəsiz iş naminə" (SAFEWORK) və işçilərin fəaliyyətinə dair Büro (ACTRAV) tərəfindən birgə hazırlanmışdır

Bu günlərdə əmək münasibətləri sahəsində biz dah çox "sosial partnyorluq" anlayışı ilə qarşılaşırıq. O, bizə əmək münasibətləri sahəsindəki beynəlxalq təcrübələrdən gəlmiş və getdikcə həyat normasına çevrilməyə başlamışdır.

Gəlin əvvəlcə terminləri aydınlaşdıraq. Sosial partnyorluq nə deməkdir və əmək mühafizəsi altında nə başa düşülür?

Əmək Məcəlləsinə "Kollektiv müqavilə və saziş" başlığı altında fəsil daxil edilmişdir. Burada ganunvericiliklə sosial partnyorluğun əmək münasibətləri və onunla bir-başa əlaqəli olan sair münasibətlər ilə bağlı məsələlərin tənzimlənməsi məqsədi ilə işçilərin və işəgötürənlərin maraqlarının razılaşdırılmasına yönəldilmiş işçilər (işçilərin nümayəndələrinin), işəgötürən (işəgötürənlərin nümayəndələrinin), müvafiq icra hakimiyyəti orqanları arasında olan münasibətlər sistemi kimi anlayışı verilir.

Dövlət ümumi əmək mühafizəsi anlayışını Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 3-cü maddəsinin 10-cu bəndi ilə müəyyen etmişdir.

Əmək sahəsində yaranan ən vacib münasibətlərdən biri - əmək mühafizəsi ilə bağlı münasibətləridir.

Işçi işəgötürənin yanına bir məqsəd ilə gəlir həyatını təmin etmək üçün vəsait qazanmaq. O, işəgötürən ilə əmək münasibətləri qurur və təbii olaraq bu halda işçi üçün ən vacib sual ortaya gəlir: mən necə işləyəcəm, hansı şəraitdə, mənim iş şəraitim nə dərəcədə təhlükəsizdir və gəlir nəqədər olacaq? Hər bir işçinin bu siyahıda öz prioritetləri var, lakin bir şey dəyişilməzidir onu həmişə əmək şəraiti maraqlandıracaq.

Əməyin mühafizəsinin rolunu şişirtmirsiniz ki? Mənə gəlir ki, mənim qorxmağa əsasım yoxdur?

Statistika vəziyyətin əksinə olmasını göstərir. Beynəlxalq Əmək Təşkilatının hesablamalarına görə, iş yerində hər il təxminən **2 milyon nəfər həlak olur**. Bu **hər 15 saniyyədən bir bir ölüm deməkdir**. Hər gün işdə ölənlərin sayı 11 sentyabrda Dünya Ticarət Mərkəzində həlak olanların sayına bərabərdir. Hər gün işdə **5000 nəfərdən çox adam həlak olur**. Işdə bədbəxt hadisələrin sayı da artmaqdadır: BƏT-tin hesablamalarına görə, onların sayı ilə **250 milyon təşkil edir. Təxminən 160 milyon nəfər** peşə xəstəliyinə tutulur.

Bəlkə əmək mühafizəsində iştirək edən tərəflərin münasibətlərinin dövlət tərəindən ciddi tənzimlənməsi kifayət edər? Qanun var və ona riayət etmək lazımdır. Hansı sa sosial partnyorluq kimə lazımdır?

İş ondadır ki, əmək mühafizəsinin iştirakçılarının münasibətləri o qədər müxtəlifdir ki, qanun ilə bütün məqamları nəzərə almaq qeyri-mümkündür və ondan başqa qanunun hazırlanması və qəbul edilməsi kifayət qədər çox vaxt aparır. Dövlətin vəzifəsi əmək mühafizəsi subyektləri arasında olan münasibətlər üçün müəyyən qaydaların müəyyən edilməsindən, əmək mühafizəsi münasibətlərini tənzimləyən normativ sənədlərin tərtib edilməsindən və həmin ümumi qaydalara riayət edilməsinin təmin edilməsindən ibarətdir. Dövlət əmək mühafizəsi subyektləri üzərinə müəyyən vəzifələri qoyur, müəyyən hüquqları verir və onları mövcud qanunlar və sərəncamlarlarla bərkidir. Belə ki, dinamik dəyişən iqtisadiyyat .əraitində yaranın problemlərin həllində çıxış yolların müəyyən edilməsi qabiliyyətinə və ümumi məntiqə ümud edərək əmək mühafizəsi subyektlərinin əsas hüquq və vəzifələrindən danışa bilərik.

Əmək mühafizəsi sahəsində sosial partnyorluq necə təşkil olunur?
Əmək mühafizəsi sahəsində işçilərin və işəgötürənlərin maraqları qarşılaşdığına görə onların sair tərəfin maraqları hesabına maraqlartarazlığını öz xeyirlərinə çəkməsi cəhdləri başa düşüləndir. Hamı üçün eyni qaydaları və hamı tərəfindən anlanılan qarşılıqlı qərarın qəbul edilməsi mıxanizmlərini təmin etməyə çalışan dövlətin tənzimləyici rolunu da başa düşmək olar. İstehsalatda əmək mahafizəsində iki subyektin işçilərin və işəgöturənlərin hərəsinin əmək mühafizəsi sahəsində öz maraqları və özlərinə qarşı minimal ziyan hesabına öz maraqlarını təmin etmə istəyi var. İşçi maraqlıdır ki, minimum kimi, işəgötürən tərəfindən onun üçün sağlam və təhlükəsiz əmək şəraiti və yüksək məvacib təmin edilsin.
Işəgötürən, öz növbəsində, birinci yerə fəaliyyətin iqtisadi aspektlərini qoyur və əmək mühafizəsi xərcləri də daxil olmaqla öz xərclərini minimuma çatdırmaq istəyir. Dövlətin vəzifəsi isə əmək mühafizəsi subyektlərinin hüquq və vəzifələrinə dair təminatların verilməsindən və təyin edilmiş əmək normalrına riayət olunmasının mexanizmlərinin yaradılmasından ibarətdir. Məhz bunun üçün əmək və əmək mühafizəsi qanunuvericiliyə riayət olunmasına nəzarət edilməsi məqsədi ilə idarəetmə və nəzarət orqanları yaradılır. Əmək mühafizəsi sahəsində sosial partnyoluq ümumi problemlərin həlli üçün qarşılıqlı həll yollarının axtarılması sistemidir, təşkilatlarda əmək mühafizəsi subyektləri arasında qarşılıqlı razılaşmalar sistemidir.

Həmin qarşılıqlı razılaşdırmalar necə rəsmiləşdirilir?
Tərkib hissəsi əmək mühafizəsi razılaşmaları olan kollektiv müqavilələr vasitəsi ilə.
Əmək mühafizəsi problemlərin həll edilməsi məqsədini daşıyan birgə təşkilat daxili strukturkarların yaradılması vasitəsi ilə.
Iqtisadi təsirlər mexanizmləri daxil olmaqla işəgötürənlərin və işçilərin əmək mühafizəsi sahəsində səmərəli işin qurulmasında maraqlı olmalarını təmin edən əmək mühafizəsinin idarə edilməsi sisteminin formalaşdırılması vasitəsi ilə.

Özündə paritet əsasları ilə həm işəgötürənləri, həm də işçiləri (adətən bu həmkarlar ittifaqları nümayəndələri olur) birləşdirən birgə əmək mühafizəsi kommitələri və ya komissiyaları nümunə kimi gətirmək olar.